

Janina Alhava

KISSA BAARIN TANSSILATTIALLA

Eläinhahmon ja päähenkilön välisen suhteen tulkinta Pajtim
Statovcin teoksessa *Kissani Jugoslavia*

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Syyskuu 2022

TIIVISTELMÄ

Janina Alhava: Kissa baarin tanssilattialla – Eläinhahmon ja päähenkilön suhteen tulkinta Pajtim Statovcin teoksessa *Kissani Jugoslavia*
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kirjallisuustiede
Syyskuu 2022

Tutkimukseni tarkoituksena oli tutkia Pajtim Statovcin teoksessa *Kissani Jugoslavia* esiintyvää kissa-hahmoa, sen monitulkintaisuutta ja suhdetta teoksen päähenkilöön. Kissa-hahmosta voidaan tehdä monta eri tulkintaa, ja käsittelen tutkimuksessani kolmea niistä. Tutkimuskysymyksenäni on: kuinka eri tulkinnat vaikuttavat kissa-hahmon ja päähenkilön väliseen suhteeseen? Väitän kissa-hahmon edustavan päähenkilön epävarmuuksia, ja niistä yli pääsemistä teoksen edetessä.

Käytän tutkimuksessani teoriana allegorian ja faabelin, metaforan ja metonymian sekä maagisen realismin käsitteistöä. Jokainen näistä käsitteistä on luettavissa kohdeteoksestani, ja koen ne siksi relevanteiksi teoriapohjiksi. Käsittelen työssäni sekä allegoriaa ja faabelia, että metaforaa ja metonymiaa yhdessä, sillä ne liittyvät keskeisesti toisiinsa. Koin mielekkääksi ensin määritellä käyttämäni teoriat ja vasta sen jälkeen analysoida kohdetekstiäni, jotta lukijalla olisi selkeä kuva käyttämästäni termistöstä analyysiani lukiessaan.

Teen tulkintaa kissa-hahmosta kolmella eri tavalla: ihmisenä, jolle päähenkilö on päättänyt antaa nimen "kissa", oikeana, maagisen realismin piirteitä täyttävänä kissana, sekä päähenkilön mielikuvituksen tuotteena. Pyrin nostamaan tulkintani ja analyysini tueksi kohdeteoksestani lainauksia, jotka tuovat esille jokaisen tulkinnan mahdollisuuden. Käsittelen kuitenkin myös kohdeteoksessa esiintyviä ristiriitoja ja tulkinnan vaikeutta.

Koen tämän analyysin tukevan väitettäni siitä, että kissa-hahmo olisi päähenkilön itseinhon ja epävarmuuksien manifestaatio. Johtopäätökseni tulkitse kissa-hahmon kasvun peilautuvan päähenkilön itseinhon kasvuun, ja kissan poistumisen tulkitse metaforaksi päähenkilön itsevarmuuden kasvusta sekä itsensä hyväksymisestä.

Avainsanat: allegoria, faabeli, metafora, metonymia, maaginen realismi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Teoriaa	3
2.1	Allegoria ja faabeli	3
2.2	Metafora ja metonymia	4
2.3	Maaginen realismi	5
3	Kissa-hahmon eri tulkinnat ja niiden suhde päähenkilöön	8
3.1	Kissan tulkinta ihmisenä	9
3.2	Kissan tulkinta oikeana, maagisena kissana	10
3.3	Kissan tulkinta vain päähenkilön mielikuvitukseksi	13
4	Johtopäätökset	15
	Lähteet	16

1 Johdanto

Valitsin kohdetekstikseni Pajtim Statovcin teoksen *Kissani Jugoslavia* (2014). Teoksessa esiintyy parikin erilaista eläinhahmoa, mutta päätin rajata tutkimukseni kohdistumaan vain teoksessa esiintyvään kissa-hahmoon, sillä se on ainoa teoksen eläinhahmoista, jolla on myös ihmisenkaltaisia piirteitä. Kohdetekstikseni valitsin juuri kyseisen teoksen siksi, että siitä on tehty vasta melko vähän tutkimusta. Käsittelen työssäni kolmea eri tapaa tulkita kissa-hahmoa, ja tutkimuskysymyksenäni on; kuinka nämä eri tulkinnat vaikuttavat kissa-hahmon ja päähenkilön välisiin suhteisiin?

Väitän kissa-hahmon kuvastavan teoksessa aluksi päähenkilön kasvavia epävarmuuksia, joista hän lopulta pääsee yli. Tätä kuvastaa irtautuminen kissasta, ja elämän aloittaminen ilman tätä. Kissa-hahmo hyökkää päähenkilön identiteettiä kohti aina vaan enemmän ja enemmän, ja siksi tulkitsen päähenkilön olevan epävarma omasta identiteetistään (erityisesti seksuaalisuudestaan ja maahanmuuttajataustastaan). Aluksi ajattelin tutkimukseni kohdistuvan päähenkilön sopeutumiseen suomalaiseen kulttuuriin, mutta lopulta tulin siihen tulokseen, että tämä tutkimuskysymys on mielekkäämpi. Tämä johtuu siitä, että tulkitsen päähenkilön tekevän enemmän töitä hyväksyäkseen oman identiteettinsä, kuin ”sopeutuakseen”.

On hyvä ottaa huomioon myös maagisen realismin osuus kohdeteoksessa. Teoksessa esitetty kissa-hahmo on oikeasti kissa, mutta ihmisen kokoinen, kahdella jalalla kävelevä ja puhuva kissa. Täten aion tutkimuksessani sivuta myös maagisen realismin käsitteitä ja sitä, kuinka ne vaikuttavat teoksessa esiintyviin vertauskuviin.

Kuten aiemmin sanoin, teoksesta ei ole tehty vielä paljoa tutkimusta. Hanna-Leena Nissilä käsittelee esseessään ”Ylirajaiset merkit: Pajtim Statovcin Kissani Jugoslavia” kohdeteostani juurikin ylirajaisuuden näkökulmasta. Vaikka en itse työssäni käsittele ylirajaisuutta, koin Nissilän esseen sisältävän relevantteja huomioita myös oman työni kannalta. Löysin myös aiheisiini liittyen seuraavia lähteitä; John MacQueenin teos *Allegory* (1970), jossa esitellään allegorian perusteita, Kenneth S. Reedsin teoksen *What is Magical Realism? An Explanation of A Literary Style* (2012) joka käsittelee maagista realismia ja siihen liittyviä kysymyksiä, Aino Mäkikallin ja Liisa Steinbyn toimittama *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*, Siru Kainulaisen, Kaisu Kesosen ja Karoliina Lummaan toimittama

Lentävä hevonen. Välineitä runoanalyysiin, sekä Outi Alanko-Kahiluodon ja Tiina Käkelä-Puumalan toimittama *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*, joista kolmesta viimeksi mainitsemastani saa hyvää apua käsitteiden määrittelyyn.

Aluksi työssäni keskityn määrittelemään käyttämäni käsitteet ja avaamaan hieman teoriapohjaa, jota käytän analyysini tukena. Sitä seuraa analyysiluku, jossa paneudun erilaisiin tulkintoihin kissa-hahmosta, ja vertailen näiden eri tulkintojen vaikutusta siihen, miten kissahahmon ja päähenkilön suhdetta voi tulkita. Viimeisessä luvussa kerään yhteen tekemäni johtopäätökset, ja pohdin jatkokysymysten mahdollisuutta teoksen muiden eläinhahmojen kannalta.

2 Teoriaa

Käytän tutkimuksessani allegorian, faabelin, metaforan, metonymian ja maagisen realismin käsitteitä. Nämä ovat relevantteja teoksen tutkimuksen kannalta, sillä mielestäni jokainen käsite on luettavissa kohdeteoksessani. Seuraavaksi esittelenkin käyttämäni teoriat. Koin mielekkääksi käsitellä sekä allegoriaa ja faabelia, että metaforaa ja metonymiaa samoissa luvuissa, sillä ne liittyvät keskeisesti toisiinsa.

2.1 Allegoria ja faabeli

John MacQueen (1970, 1) kirjoittaa allegoriasta seuraavasti: ”The origins of allegory are philosophic and theological rather than literary. – –. From the beginning, however, allegory has been closely associated with narrative.” Työssäni käytän allegorian käsitettä juurinkin narratologisessa, enkä filosofisessa tai teologisessa merkityksessä.

Myös Karoliina Lummaa (2013, 200) viittaa teoksessaan allegorian määritelmään narratologisessa mielessä. Lummaa määrittelee allegorian seuraavasti: ”symbolit kytkeytyvät runossa yhteen tavalla, joka rakentaa runoon yhtenäisen, kirjaimellisen tason rinnalle rakentuvan vertauskuvallisen tason. Tällöin puhutaan allegoriasta, joka voidaan ymmärtää eräänlaisena monikertaisena symbolina.” Vaikkakin Lummaan määritelmässä puhutaan runoudesta, on se silti sovellettavissa myös kohdeteokseni analyysiin, sillä kissa-hahmo tuo teokseen myös oman vertauskuvallisen tasonsa, kuten työni analyysiosuudessa ilmenee.

Janna Kantola (2014, 275) kertoo allegorian olevan ”joukko symboleja, jotka kokonaisuudessaan tähtäävät tiettyyn viestiin”. Kantola viittaa myös allegorioiden olevan tuttuja faabeleista eli eläinsaduista. Myös Vesa Haapala (2013, 211) viittaa faabeleiden ja allegorioiden yhteyteen: ”Allegorioita löytyy saduista, etenkin faabeleista – –, joissa erilaiset luonnonolennot tai -hahmot edustavat esimerkiksi ihmisen luonteenpiirteitä – –.”

Faabeleiden kannalta on myös tärkeää tarkastella personifikaation käsitettä. Taina Ratia (2013, 134) määrittelee personifikaation tarkoittavan ”käsitteen, ominaisuuden, elottoman kappaleen tai luonnonvoiman personointia, henkilölistämistä”. Vaikka Ratia ei määritelmässään mainitse eläimiä suoraan, voi personifikaation laajentaa myös kattamaan eläinhahmoja, joille annetaan ihmisenkaltaisia piirteitä. Tätä tapahtuu usein faabeleissa, ja samaa voi havaita myös kohdeteokseni kissa-hahmossa, jos tuon hahmon ajattelee olevan oikea kissa. Kissa juo esimerkiksi alkoholia, joka on vahvasti vain ihmisiin liitetty piirre.

Allegorioiden ja faabeleiden yhteys on kohdeteokseni tarkastelun kannalta tärkeää, sillä vaikka teos ei olekaan suoraan faabeli, on siinä tärkeässä osassa eläinhahmo. Mielestäni tätä eläinhahmoa, kissaa, tulisi tarkastella faabeleiden tapaan edustamaan ihmisten luonteenpiirteitä kyseisessä teoksessa. Kissat ovat yleisen käsityksen mukaan itsenäisiä, puhtaita, viekkaita ja tarkkoja omasta ympäristöstään.

2.2 Metafora ja metonymia

Haapala (2013, 213) määrittelee metaforan antiikin poetiikan mukaan ”vertaukseksi ilman kuin-sanaa”. Tätä kutsutaan metaforan korvausteoriaksi, ja tämän teorian mukaan metafora toimii retorisenä koristeena tekstissä. Haapala tuo kuitenkin esille sen, kuinka metaforan korvausteoriaa on kritisoitu, sillä se ”jättää liian vähälle huomiolle sen, mitkä elementit metaforassa valikoituvat vertailtaviksi ja minkälainen vuorovaikutus syntyy kuvattavan asian ja sitä metaforisesti ilmaisevan asian välille” (Haapala 2013, 213). Hän nostaa esille uudemman metaforan teorian, jossa ”ajatellaan, että metafora ei niinkään nimeä ilmiötä kuin esittää siitä tulkinnan” (Haapala 2013, 213–214). Mielestäni tämä uudempi teoria metaforasta on relevantimpi oman tulkintani kannalta, sillä kohdeteokseni kannalta on tärkeää löytää yhteyksiä toisiinsa vertailtavien asioiden välillä. Tämä johtuu siitä, että tulkitsen kissa-hahmon sekä allegorisena eläinhahmona, että myös metaforisena käsitteenä päähenkilön epävarmuuksille itsestään.

Haapala kirjoittaa tekstissään myös metonymiasta, ja hän määrittelee sen seuraavasti: ”Metonymiassa asiaan viitataan käyttämällä siihen läheisesti liittyvän seikan nimeä. Se on ’kuvailmaus, jossa varsinainen käsite korvataan toisella sen kanssa – – yhteydessä olevalla.’” (Haapala, 2013, 220). Haapala käyttää esimerkkinä ilmaisua ”luin eilen Kiveä”, kun viitataan johonkin Aleksis Kiven teokseen. Kaisu Kesonen määrittelee metonymiaa hieman Haapalaa tarkemmin. Hän vertailee metaforaa ja metonymiaa seuraavasti: ”Metafora ja metonymia ovat keskeisiä kielikuvia – –. Metaforan toiminta rakentuu uusien suhteiden luomisen varaan, kun taas metonymia perustuu läheisyyteen ja tuttuuteen. Metonymia on kielikuva, jossa merkityksen siirto tapahtuu tuttuuden ja läheisyyden perusteella.” (Kesonen 2013, 167). Kohdeteokseni kissa-hahmo metonymiana toimii siis siten, että oletetaan kissaeläimen olevan lukijalle ennestään tuttu. Tällöin lukija voi antaa ihmisen tavoin käyttäytyvälle kissalle erilaisia merkityksiä.

Tiina Käkälä-Puumala (2014, 256) viittaa myös metaforaan ja metonymiaan käsitellessään Aleid Fokkemanin teoriaa henkilöhahmojen denotatiivisista ja konnotatiivisista koodeista. Denotatiivisia koodeja ovat persoonapronominit sekä erisnimet, joilla henkilöhahmoin teoksissa viitataan, ja konnotatiivisia koodeja ovat erilaiset tulkintakonventiot, joiden kautta henkilöhahmon realistisuutta mitataan. Tulkintakonventioihin vaikuttavat kirjalliset ja kulttuuriset normit. Käkälä-Puumala listaa yhdeksi konnotatiiviseksi koodiksi metaforan ja metonymian koodin. Tämä koodi ”edellyttää, että henkilöhahmon ulkomuoto voidaan kuvata (metonymia) ja että tietyt ulkomuodon tai henkilönimen ominaisuudet kertovat myös henkilöhahmon luonteenpiirteistä (metafora)” (Käkälä-Puumala 2014, 258). Fokkemanin kooditeorian kautta voidaan tutkia henkilöhahmojen realistisuutta, ja hänen mukaansa metaforan ja metonymian koodi vaikuttaakin vahvasti henkilöhahmojen realistisuuteen.

Metonymian ja metaforan käsitteet ovat hyvinkin relevantteja kohdeteostani tutkiessa, juurinkin niiden tarjoaman henkilöhahmojen analyttisten aspektin kannalta. Tarkasteltaessa kissa-hahmoa metaforana päähenkilön elämälle, voidaan huomata vuorovaikutusta näiden kahden välillä. Kissa-hahmon ulkomuotoa kuvataan hyvinkin tarkasti, ja tämä antaa tilaa myös metonymian tarkastelulle teoksessa. Kissa-hahmon ulkomuoto metonymiana vaikuttaa myös hahmon metaforiseen analyysiin. Metafora ja metonymia liittyvät myös läheisesti jo käsittelemääni allegorian käsitteeseen, sillä niiden tulkinnat nojaavat myös symboleihin. Onkin tärkeää ymmärtää yhteydet allegorian, metaforan ja metonymian välillä, sekä erottaa ne tekstistä.

2.3 Maaginen realismi

Maagisesta realismista puhuttaessa on tärkeää ottaa huomioon sen määrittelyn vaikeus. Kenneth Reeds (2012) viittaa Christopher Warnersin käsitykseen maagisen realismin määrittelyn ongelmasta. Warnersin mukaan maagisen realismin käsitettä on varjostanut ”hermeneutics of vagueness” (Reeds 2012, 2). Maagisen realismin käsite on tullut taiteentutkimukseen 1923, ja se on siitä laajentunut käsittelemään myös kirjallisuutta. Reedsin (2014, 41) mukaan ”much of the criticism of magical realism is essentialist or universalist; critics disagreeing with another critics using the same ‘magical realism’ to refer to different notions” Tämän takia en itse keskity tämän enempää maagisen realismin kohtaamaan kritiikkiin, sillä se ei mielestäni ole relevanttia analyysini kannalta.

Reeds tuo kuitenkin esille Wendy Farisin määrittelyn maagiselle realismille. Farisin mukaan on olemassa viisi piirrettä, jotka tulevat esille maagiseen realismiin lukeutuissa teksteissä. Nämä piirteet ovat seuraavat: "First, the text contains an 'irreducible element' of magic; second, the descriptions in magical realism detail a strong presence of the phenomenal world; third, the reader may experience some unsettling doubts in the effort to reconcile two contradictory understandings of events; fourth, the narrative merges different realms, and finally, magical realism disturbs received ideas about time, space, and identity." (Reeds 2014, 2).

Kohdeteoksestani löytyy neljä näistä Reedsin mainitsemista piirteistä. Ensimmäinen, eli pelkistetyt maagiset elementit löytyvät, kun kissa-hahmo tulkitaan ihmisenkaltaiseksi, mutta oikeaksi kissaeläimeksi. Ajatus puhuvasta eläimestä on pelkistetyn maaginen, ja tuttu esimerkiksi monista lasten- ja nuortenkirjoista.

Toisena, maagisen realismin tulee tuoda esille teoksessa jotain tavallisen maailman ulkopuolista, ja tämä sitoutuu vahvasti yhteen ensimmäisen piirteen kanssa. Ajatus puhuvasta ja vaatteita käyttävästä eläimestä on tavallisen maailman ulkopuolinen. Teoksessa ei kuitenkaan viitata siihen, että kukaan ulkopuolinen henkilö olisi ihmeissään nähdessään tällaisen eläimen, ja tämä siirtää teoksen tavallisen maailman ulkopuolelle johonkin maagiseen maailmaan, jossa tällainen eläin on arkipäiväinen.

Kolmantena, lukijalle saattaa herätä epäilyksiä tarinan kulussa yrittäessään sovittaa yhteen ristiriitaisia tapahtumia. Tästä esimerkkinä on tämä koko työni, sillä ajatuksen analyysiini sain, kun yritin lukijana sovittaa yhteen kohdeteoksen ristiriitaisia tapahtumia. Nämä ristiriidat nostavat esiin monta eri tapaa tulkita kissa-hahmoa. Käsittelen näitä tapoja työni seuraavassa osassa.

Ja neljäntenä, maaginen realismi häiritsee vallitsevia käsityksiä ajasta, tilasta ja identiteetistä. Esimerkkinä tästä voisi käyttää muun muassa sitä, että kissa-hahmon koko jää lukijalle mysteeriksi teoksen edetessä. Sen kasvuun viitataan, mutta koskaan ei tule selväksi, minkälaisen tilan se vie maailmasta. Myös kissa-hahmon oma identiteetti toimii hyvänä esimerkkinä vallitsevien käsitysten häiritsemisestä. Kissan identiteetti ei ole kovinkaan selkeä, eivätkä hahmon omat puheet selkeytä sitä lukijalle, sillä kissa-hahmo vaihtelevasti rakastaa omaa identiteettiään, tai vihaa kissana olemista. Myös hahmon erikoinen suhtautuminen homoihin on hyvä esimerkki, sillä teoksesta voi kuitenkin päätellä sen olevan itsekin osa jotakin seksuaalivähemmistöä. Tästä lisää työni seuraavassa osassa.

Kohdeteoksessani ei ole erilaisten maailmojen ("realms") kohtaamisia, mutta muuten Farisin luettelemat maagisen realismin piirteet voidaan löytää kohdeteoksestani, ja siksi aionkin käyttää tätä määritelmää. Vaikka maagisen realismin käsite on vaikeasti määriteltävissä, koen sen olevan tärkeä kohdetekstini analyysin kannalta.

3 Kissa-hahmon eri tulkinnat ja niiden suhde päähenkilöön

Käsittelen työssäni kissa-hahmon ja päähenkilön suhdetta Pajtim Statovcin teoksessa *Kissani Jugoslavia* (2014, tästä eteenpäin *KJ*). Luku neljä alkaa ”Tapasin kissan baarissa. Eikä se ollut mikä tahansa kissa, --, vaan täysin toisenlainen kuin kissat, joita olin tavannut.” (*KJ*, 62.) Päähenkilö, Bekim, seuraa sen liikkeitä ja lopulta päätyy tanssimaan sen kanssa. Kissa kuitenkin loikkaa pian pois, ja jättää Bekimin yksin tanssilattialle. Hän seuraa kissaa läpi baarin, ja saavuttaessaan kissan puhuu tälle ensimmäistä kertaa. Kissa esittää, ettei ole koskaan nähnytkaan Bekimiä, ja tämä yrittää muistuttaa kissaa ”juurihan me tapasimme, tuolla noin, tanssilattialla, sinä halasit minua ja minä sinua, muistatko?” (*KJ*, 65.) Kissa vastaa kertomalla, kuinka ”hervittävän näköinen” Bekim onkaan, ja jatkaa ”suureelliseen sävyyn. `En minä sinua tunne enkä varsinkaan halaisi, pthui´ se oli sylkäisevinään toiseen suuntaan. ´Tuollaista mokomaa.´ ” (*KJ*, 65.) Tästä kanssakäymisestä lukija saa ensikosketuksen kissan ilkeydestä, joka teoksen edetessä vain voimistuu entisestään. Kissa kuitenkin kuittaa ilkeytensä ja epäkohteliaisuutensa sanomalla sen kaiken olevan vain vitsiä, ja jatkaa kiusoitteluaan piilottamalla kaiken sanomansa huumorin varjoon.

Kissa ilmaisee halunsa tutustua Bekimiin ja alkaa kysellä tältä kaikenlaista; hänen työstään, nimestään ja perheestään. Vastauksena kertomuksille, kissa haukkuu tämän nimeä ja ilmaisee olevansa tylsistynyt, sillä ”kissan mielestä kaikki kertomani asiat olivat pelkkää merkityksetöntä huttua, yhtä tylsää ja yllätyksetöntä kuin hallituksen budjettiesitys” (*KJ*, 68). Tylsistyessään kissa alkaa katselemaan muita baarissa olijoita, ja ilmoittaa vihaavansa homoja. Bekim on tästä ihmeissään, sillä ”eihän kukaan tulisi tällaiseen paikkaan, ellei pitäisi homoista” (*KJ* s. 67). Tästä lukija voi päätellä heidän tavanneen homobaarissa.

Kissan viha homoja kohtaan tulee alusta asti selkeäksi, vaikka kissan motiivi tälle vihalle ei ole kovinkaan rationaalinen. Kissa perustelee vihansa sanomalla ”kyllähän minä jos jonkinlaisesta kollista pidän, mutta minä vihaan narttuja!” (*KJ*, 67). Kissa jatkaa kuvailemalla sitä, kuinka homomiehet hänen mukaansa liikkuvat, puhuvat ja pukeutuvat kuin naiset.

Kissan epämiellyttävyydestä huolimatta Bekim kutsuu tämän luokseen yöksi. Hän kantaa kissalle aamiaista, ja se on aivan yhtä ilkeä kuin edellisenä iltana. Kissan ilkeydestä huolimatta Bekim pyytää tämän jäämään luokseen, sillä kissa on tällä hetkellä koditon. Tästä alkaa Bekimin ja kissan mielenkiintoinen suhde, joka mielestäni kuvastaa päähenkilön käsitystä omasta itsestään. Myös Hanna-Leena Nissilä (2017) tuo esille esseessään *Ylirajaiset*

merkit. Pajtim Statovcin Kissan Jugoslavia kissan ja Bekimin mielenkiintoisen suhteen. Hänen mukaansa "[r]asistisesti puhuva kissa heijastaa suomalaisessa yhteiskunnassa olevia asenteita, mutta toimii äänitorvena myös Bekimin sisäistämälle itsevihalle, häpeälle ja itsensä kyseenalaistamiselle" (Nissilä 2017, 287). Olen Nissilän kanssa tästä samaa mieltä, ja tämä tulkinta kissasta tulee mielestäni esille hyvinkin selkeästi sekä teoksessa, että tässä työssäni.

Kissan ensiesittely herättää lukijan mielenkiinnon, sillä se antaa lukijalle kolme eri tapaa tulkita kissa-hahmoa; se voisi olla kissankaltainen ihminen, jolle päähenkilö on päättänyt antaa nimen "kissa", sen voi ajatella olevan aivan oikea kissa tai päähenkilön mielikuvituksen tuotetta. Se, minkälaiseksi kissa-hahmon tulkitsee vaikuttaa olennaisesti sen ja Bekimin välisten suhteiden tulkintaan. Seuraavaksi käsitteinkin erilaisia mahdollisia tulkintoja kissasta, ja sitä miten eri tulkinnat vaikuttavat kissan ja Bekimin suhteeseen.

3.1 Kissan tulkinta ihmisenä

Teoksesta löytyy viittauksia siihen, että kissa-hahmo olisi kuin kissamainen ihminen. Kuten jo aikaisemmin mainitsin, Bekim tapaa kissan baarissa, se käyttää vaatteita, kävelee pystyasennossa ja juo alkoholia. Kissa myös puhuu suomea ja toimii monilla tavoin ihmisenkaltaisesti. Kissa-hahmoa kuvaillessaan Bekim puhuu usein turkista, mutta tämän voisi käsittää tarkoittavan ihmisen hiuksia, partaa tai vaikka turkistakkia.

Mainitsin jo aiemmin metaforan ja metonymian koodista (Käkelä-Puumala 2014, 258) henkilöahmojen realistisuuden kannalta. Tämä on relevanttia juurikin tässä tapauksessa, jos kissa-hahmo tulkitaan ihmiseksi. Koodin mukaan henkilöahmon nimi ja sen fyysiset ominaisuudet viittaavat metaforisesti hahmon luonteenpiirteisiin.

Kohdeteoksessani kissa-hahmosta tulee esille sekä metonymian, että metaforan koodit, sillä sen ulkomuotoa kuvataan (metonymia) ja sen erisnimi kuvastaa hahmon luonteenpiirteitä (metafora). Kissan ulkomuotoa kuvataan heti Bekimin ja kissan ensitapaamisesta lähtien; "Kissan valkoiset raidat loistivat pimeässä, – –, ja huomasin saman tien, että sillä oli hyvältä tuoksuva, silkinpehmeä turkki ja kauttaaltaan lihaksikas keho." (KJ, 63–64) Ulkomuodon kuvaileminen jatkuu koko teoksen ajan, milloin Bekimin ihastellessa kissan ulkonäköä, milloin hänen kuvaillessaan sen kasvua. Kissan nimi myös kuvastaa hahmon luonteenpiirteitä, niin kuin faabeleissa. Faabeleissa eläinhahmot yleensä esittävät korostetun karikatyyrisesti ihmisille tuttuja luonteenpiirteitä. Tähän viittaa myös Vesa Haapala tekstissään (2013, 211).

Kohdeteokseni tapauksessa kissa-hahmolla on hyvin paljon kissoille tuttuja luonteenpiirteitä, kuten viekkautta ja puhtautta. Se esimerkiksi viettää paljon aikaa kylvyssä, ja on muutenkin todella tarkka ulkonäöstään. Kissa-hahmo kuitenkin myös vastustaa kissoille asetettuja ennakkoluuloja. Bekimin yrittäessä udella kissan elämästä, vastaa se vaan ”ettei siitä tarvitse vielä puhua, koska ensinnäkin kissoista oli niin paljon ennakkoluuloja, jotka pitäisi oikaista. Esimerkiksi se, että kissat eivät ole itsenäisiä, vaan yksinäisiä” (KJ, 73). Tämä on selkeästi vastoin yleistä kulttuurillista kuvaa kissoista itsenäisinä olentoina.

On kuitenkin hyvä huomata kissa-hahmon nimen kryptisyys. Sitä ei kirjoiteta erisnimen tapaan isolla alkukirjaimella, mutta sitä käytetään erisnimen tavoin lauseissa eikä tälle hahmolle anneta mitään muuta nimeä teoksen edetessä. Vaikka se ei olisikaan erisnimi, on se kuitenkin mielestäni niin kuvaileva, että sen tarkastelussa voidaan käyttää perustana metaforan ja metonymian koodia.

Kissa-hahmon tulkinta ihmiseksi viittaa toksiseen ihmissuhteeseen sen ja Bekimin välillä. Kissa on ilkeä ja vihamielinen sekä haukkuu Bekimiä aina kun mahdollista. Päähenkilö ottaa sen haukut totuutena, eikä väitä vastaan. Bekim myös alkaa käyttäytyä kissan tahtomalla tavalla ja muokkaamaan itseään sellaiseksi, että kissa pitäisi hänestä enemmän. Bekim jopa haluaa vaihtaa alaa, ja hakee samaan yliopistoon kissan kanssa. Lukijan on vaikea ymmärtää, miksi Bekim näkee tämän kaiken rakkautena, sillä kissa ei osoita muita tunteita häntä kohtaan, kuin vihaa. Itse näen tämän vahvistuksena Bekimin epävarmuudesta ja itseinhosta, sillä hän ei selkeästi koe ansaitsevansa ”parempaa” rakkautta, vaan näkee tämän epämiellyttävän kissan täyttämässä kaikki unelmansa.

3.2 Kissan tulkinta oikeana, maagisena kissana

Teoksessa on kuitenkin enemmän viitteitä siihen, että kissa-hahmo olisi oikeasti kissa, kuin että se olisi ihminen. Jo ihan alusta saakka kissaa kuvaillaan oikean kissan näköiseksi: ”Se oli täydellinen mustavalkoraidallinen kissa. Sen pehmeä turkki kiilsii – –, ja se seisoikin tukevasti ja ryhdikkäästi vain kahden lihaksikkaan tassun varassa.” (KJ, 62). Se myös toimii koko ajan kissan tavoin, kävelee esimerkiksi baarin pöydällä tai hyppää Bekimin olkapäälle. Pöydällä kävely ja olkapäälle hyppäminen viittaavat myös siihen, että hahmo olisi oikean kissan kokoinen.

Kuitenkin välillä teoksesta tulee lukijalle käsitys, että kissa-hahmo olisi ihmisen kokoinen, tai jopa isompi. Tästä hyvänä esimerkkinä on muun muassa Bekimin kuvailu siitä,

kuinka he olivat nukkuneet samassa leveässä sängyssä ”ilman minkäänlaisia ongelmia” (KJ, 131). Kissa-hahmon koko jää siis kokonaan mysteeriksi lukijalle, vaikka sen kasvuun viitataan seuraavasti: ”Ja se söi – – niin paljon, että se kasvoi jättiläismäiseksi. Kun se loikkasi leveälle sängylleni, – –, peitot ja tyyny lensivät kattoon asti, ja sängyn jouset melkein koskettivat lattiaa, joka vavahteli kun se asteli massiivisilla tassuillaan, jotka olivat kuin karhun kypälät.” (KJ, 131). Lukija ei siis saa selvyttä kissan koosta, ja koen tämän liittyvän jo luettelemini maagisen realismin piirteisiin, etenkin vallitsevien käsitysten muuttamiseen tilasta.

Myös yhtenä vakuuttavana tekijänä tälle tulkinnalle on sen suhde Bekimiin; ”ehkä meidän rakkautemme olisi juuri sellaista kuin elokuvissa: vahvaa ja väkevää rakkautta – –.” (KJ, 117). Tätä suhdetta kuvaillaan rakkaussuhteeksi, jossain määrin jopa romanttiseksi, mutta viittauksia seksiin Bekimin ja kissa-hahmon välillä ei ole. Teos kuitenkin alkaa Bekimin seksikohtauksella toisen miehen kanssa, joten koen seksittömyyden kissa-hahmon kanssa olevan hyvin relevantti asia hahmon tulkinnan kannalta. Romanttinen suhde ilman seksiä saa lukijan helpommin mieltämään kissa-hahmon oikeaksi kissaksi, kun taas seksikohtaukset voisivat viitata hahmon ihmisyyteen.

Kaikista kissa-hahmon mahdollisista tulkinnoista, saa tämä tulkinta oikeana kissana eniten tukea tekstistä. Ajatus puhuvasta, vaatteita käyttävästä ja muutenkin ihmisenkaltaisesta kissasta on maaginen, ja juuri siksi koen maagisen realismin käsitteen hyvin tärkeäksi teoksen tulkinnan kannalta. Kuten jo aiemmin mainitsin, kissa täyttää neljä Kenneth Reedin (2014, 2) määrittelemästä viidestä maagisen realismin piirteestä. Maagista realismia on käytetty paljon nuortenkirjallisuudessa, ja se onkin eräänlainen tapa kuvata kasvutarinoita. Vaikkakin kohdeteokseni ei ole nuortenkirjallisuutta, voisi sen ajatella olevan myös eräänlainen päähenkilön kasvutarina, ja maagisen realismin kissa-hahmo on tärkeässä osassa päähenkilön henkisen kasvun kannalta.

Myös Nissilä kirjoittaa kissan maagisuudesta. Hänen mukaansa ”[k]issa ja Bekimin lemmikikseen ostama käärme luovat teokselle realismin rajoja rikkovan fantastisen rinnakkaistodellisuuden ja latautuvat hahmoina symbolisesti ja metaforisesti” (Nissilä 2017, 287). Nissilä myös jatkaa siitä, kuinka kissa ei voi olla merkityksetön teoksen kannalta, sillä jo teoksen nimessä viitataan siihen. Tämä onkin mielestäni todella hyvä huomio, ja tukee mielestäni tutkimukseni relevanttiutta.

Kuten jo aikaisemmin mainitsin, mielestäni tulkinta kissa-hahmosta oikeana kissana on kaikista järkevin. Tämä tarkoittaisi kissan olevan maaginen, ja täten kuvaavan jonkinlaista kasvua Bekimin elämässä. Myös Nissilä viittaa esseessään tähän; ”Kissan ja käärmeen välinen taistelu, jonka kissa häviää – kuvastavat Bekimin kamppailua itsensä kanssa eli sitä, miten hänen identiteettinsä ja olemassaolonsa kaikkine ulottuvuuksineen on vasta vapautumassa” (Nissilä 2017, 287).

Kissan ja Bekimin ensimmäisen yhteisen kevään aikana kissa alkaa muuttua fyysisesti. Alkuun kissan ulkomuotoa kuvailtiin lihaksikkaaksi, pehmeäksi, pöyhkeäksi ja ihanaksi. Teoksen edetessä kissa kuitenkin alkaa lihoa, sen turkki alkaa rasvoittua, ja kaikesta tästä se syyttää Bekimiä, joka on ruokkinut sitä: ”Olen kissa enkä mahda yksinkertaiselle luonnolleni mitään. Syön, kun ruokaa on tarjolla. Juon, kun on juotavaa.” (KJ, 122.) Kissan muuttuminen fyysisesti epämiellyttäväksi teoksen edetessä kuvastaa Bekimin muuttuvaa suhdetta itseensä, sillä hän alkaa nähdä epävarmuutensa ja itseinhonsa enemmänkin taakkana ja inhottavana asiana, kuin ihanana kissana. Kissan ulkomuodon muuttuminen ihanasta inhottavaksi kuvaa myös Bekimin ja kissan suhteen muuttumista, sillä pian kissa haluaakin erota. Kissa haluaa muuttaa pois heti, mutta Bekim pyytää sitä jäämään: ”Voit asua täällä kanssani, vaikka et olekaan kanssani. Ei se ole minulle mikään ongelma --.” (KJ, 124.) Tästä käy selväksi, ettei hän ole vielä valmis luopumaan kissasta.

Eron jälkeen kissa kasvaa jättimäiseksi, eikä anna päähenkilön nukkua omassa sängyssään, vaan pakottaa tämän eteisen lattialle. Kissa vie tilaa kaikelta, mutta Bekim silti yrittää olla sille kiltti siivoamalla sen sotkuja ja tekemällä sille ruokaa. Kissan kasvamisen isommaksi, vastenmielisemmäksi ja ohittamattomaksi osaksi Bekimin elämää voisi nähdä kuvaavan samassa suhteessa kasvavaa itseinhoa ja epävarmuutta.

Kaikki kuitenkin muuttuu, kun tiedot yliopistoon pääsyistä tulevat. Kissa ei pääse opiskelemaan, mutta Bekim pääsee. Hän kuitenkin toivoo, että voisi antaa oman paikkansa kissalle. Tässä vaiheessa kissan ilkeys tulee huippuunsa. Ensin se syyttää Bekimiä valehtelusta ja lunttaamisesta, ja lopulta väittää, että hänet olisi päästetty yliopistoon vain maahanmuuttajataustansa takia. Tässä vaiheessa Bekim alkaa puolustamaan itseään kertomalla, kuinka hänelle ”on annettu ihan yhtä paljon kuin kaikille muillekin. Yhtä monta mahdollisuutta.” (KJ, 133.) Tästä puolustautumisesta kissa suuttuu vielä lisää, ja aloittaa käsirysyn Bekimin kanssa. Kissan ollessa iso ja vahva, on sillä selkeä ylivoima tappelussa. Tappelun aikana kissa haukkuu Bekimiä lisää ja jopa uhkailee tätä puukolla. Lopulta Bekimin

lemmikkikäärme puolustaa tätä hyökkäämällä kissan kimppuun. Kissan hävittyä taistelun, se lähtee viimeisten haukkumasanojen saattamana Bekimin elämästä.

Kyseistä kissaa ei mainita teoksessa enää uudestaan, vaikka se onkin ollut iso osa Bekimin elämää. Tämän voisi nähdä merkinä siitä, että hän on ylittänyt epävarmuutensa, eikä ajattele niitä enää. Myös Nissilä kuvailee teoksessa päähenkilön tarinan olevan ”sisäinen kamppailu taustansa hyväksymiseksi ja itseksi vapautumiseksi” (Nissilä 2017, 287). Kaikki tämä viittaisi mielestäni kissaan metaforisena päähenkilön itseinhon ruumiillistumana.

3.3 Kissan tulkinta vain päähenkilön mielikuvitukseksi

Yksi mielenkiintoisimmista tulkinnoista kissa-hahmon kannalta on se, että hahmo olisi vain Bekimin mielikuvituksen tuotetta. Mielestäni tätä tulkintaa puoltaa jo aikaisemmin mainitsemani maaginen elementti. Lukijan on hyvin vaikea uskoa kissan olevan oikeasti olemassa sen maagisuuden takia. Tätä puoltaa myös se, miten Bekim ajattelee kissasta. Heidän ensimmäisen yhdessä nukutun yönä jälkeen Bekim on yllättynyt, kun kissa onkin vielä aamulla hänen vieressään sängyssä: ”Tapaamistamme seuraavana aamuna kissa oli yhä vierelläni, kun heräsin. Vielä yöllä, – –, olin ollut varma siitä, että kun sulkisin silmäni ja nukahtaisin, en näkisi sitä enää koskaan.” (KJ, 89). Mielestäni tämä voisi hyvinkin viitata siihen, että Bekim tiedostaa kissa-hahmon olevan kuviteltu, ja pelkää sen katoamista.

Jos kissa-hahmoa ajatellaan vain Bekimin kuvitelmana, saa tulkinta todella paljon uusia ulottuvuuksia. Kissa-hahmo on ilkeä, inhottava ja se hyökkää koko ajan puheillaan Bekimin epävarmuuksia kohtaan. Nissilä kuvailee kohdeteosta paitsi ylijarjaiseksi, myös traumakirjallisuudeksi (Nissilä 2017, 285). Jos kohdeteosta ajatellaan traumakirjallisuutena, eli kirjallisuutena, ”jossa yksilön tai yhteisön elämän raiteiltaan suistava äkillinen elämänmuutos tai suuri psyykinen järkytys hakee kielellistä asua” (mt.), voidaan kissa tulkita myös jonkinlaiseksi metaforaksi traumasta. Tämä tulkinta voisi viitata siihen, että kissa olisi vain traumatisoituneen mielen luoma harhakuva.

Vaikka tämä tulkinta onkin hyvin mielenkiintoinen, se ei saa yhtä paljon tukea tekstistä, kuin kissa-hahmon tulkinta maagisen realismin kautta, sillä kissa-hahmon kuvailu ja kaikki sen teot ovat todella fyysisiä. Se esimerkiksi tappelee Bekimin ja Bekimin lemmikkikäärmeen kanssa niin, että Bekim lopulta pyörtyy kissan kuristaessa sitä (KJ, 135). Ja kuten olen jo maininnut, kissan ulkomuotoa myös kuvataan runsaasti teoksen edetessä, ja tämäkin maalaa

lukijalle kuvan fyysisetä kissasta. Tämän fyysisyyden takia on vaikea uskoa kissan olevan pelkkää kuvitelmaa. Halusin kuitenkin tuoda myös tämän tulkinnan esille, sillä se on relevantti analyysini kannalta.

4 Johtopäätökset

Kaiken kaikkiaan kissa on mielestäni taitava kuvaus päähenkilön itseinhosta ja epävarmuudesta. Aluksi päähenkilön kasvava itseinho peilautuu kissan kasvamisesta ja jatkuvasta ilkeydestä, ja kaikista näistä asioista huolimatta päähenkilö rakastaa sitä ja pitää siitä huolta. Tästä voi päätellä, että päähenkilö kokee ansaitsevansa kaiken tämän ilkeyden. Kissan hyökkäykset päähenkilön seksuaalisuutta ja maahanmuuttajataustaa vastaan kuvaavat selkeästi juuri niitä asioita, joista päähenkilö on eniten epävarma itsessään. Kun lopulta päähenkilön itsevarmuus kasvaa ja hän uskaltaa puolustautua kissalta, lähtee se pois kokonaan.

Teoksen loppupuolella päähenkilön elämään saapuu toinen kissa, joka tällä kertaa on vain tavallinen katukissa Kosovosta. Tämä kissa ei puhu, käytä vaatteita, tai muutenkaan ole yhtään teoksen aikaisemman kissan kaltainen. Nämä kaksi kissaa, sekä jo teoksen alussa esiteltävä päähenkilön lemmikkikäärme, jättävät tilaa jatkokysymyksille teoksesta. Kaikki kolme eläintä kuitenkin eivät ole pelkkiä eläimiä, vaan selkeitä kuvauksia jostain päähenkilön elämässä. Tämän työn puitteissa ei kuitenkaan olisi ollut mielekästä käsitellä kaikkia kolmea, vaan päätin keskittyä mielestäni isoimpaan ja mielenkiintoisimpaan niistä. Näiden kolmen eläimen suhde päähenkilöön ja tämän elämään on kuitenkin mielenkiintoinen, ja siitä voisi saada aikaan todella monta jatkokysymystä.

Lähteet

Kohdeteos

Statovci, Pajtim 2014. *Kissani Jugoslavia*. Helsinki: Otava

Tutkimuskirjallisuus

Haapala, Vesa 2013. Lyriikka. Aino Mäkikalli ja Liisa Steinby (toim.), *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 157–251.

Kantola, Janna 2014. Runoja, metaforia ja symboleja. Outi Alanko-Kahiluoto ja Tiina Käkelä-Puumala (toim.), *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 271–289.

Kesonen, Kaisu 2013. Metonymia. Siru Kainulainen, Kaisu Kesonen ja Karoliina Lummaa (toim.), *Lentävä hevonen. Välineitä runoanalyysiin*. Tampere: Vastapaino, 167–189.

Käkelä-Puumala, Tiina 2014. Persoona, funktio, teksti. Outi Alanko-Kahiluoto ja Tiina Käkelä-Puumala (toim.), *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 240–270.

Lummaa, Karoliina 2013. Symboli ja Allegoria. Siru Kainulainen, Kaisu Kesonen ja Karoliina Lummaa (toim.), *Lentävä hevonen. Välineitä runoanalyysiin*. Tampere: Vastapaino, 191–210.

MacQueen, John 1970. *Allegory*. Lontoo: Methuen & Co Ltd

Nissilä, Hanna-Leena 2017. Ylirajaiset merkit. Pajtim Statovcin *Kissani Jugoslavia*. Jussi Ojajärvi ja Nina Työlähti (toim.), *Maamme romaani. Esseitä kirjallisuuden vuosikymmenistä*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 121. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 275–289.

Ratia, Taina 2013. Runon kuvakielisyyden ulottuvuudet. Siru Kainulainen, Kaisu Kesonen ja Karoliina Lummaa (toim.), *Lentävä hevonen. Välineitä runoanalyysiin*. Tampere: Vastapaino, 121–143.

Reeds, Kenneth S. 2012. *What is Magical Realism?: An Explanation of a Literary Style*. New York: The Edwin Mellen Press.